

Пилип'юк Я.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розглянуто сучасний стан економіки України у питанні переходу на інноваційний шлях розвитку та проблеми, які виникають в процесі цієї діяльності. Здійснено аналіз загального стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні та основних джерел фінансування інновацій. Охарактеризовано загальну тенденцію фінансування інноваційної діяльності в Україні за 2000-2011 роки. Виявлено основні проблеми фінансування інноваційної діяльності в Україні.*

Зазначено заходи підвищення зацікавленості інвесторів у фінансуванні інноваційних проектів. Вказано додаткові стимули фінансуванні інноваційної діяльності та визначено окремі напрями покращення фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

***Ключові слова:** інновації, інноваційний розвиток, джерела фінансування, фінансове забезпечення інноваційної діяльності.*

***Аннотация.** В статье рассмотрено современное состояние экономики Украины в вопросе перехода на инновационный путь развития и проблемы, которые возникают в процессе этой деятельности. Осуществлен анализ общего состояния финансового обеспечения инновационной деятельности в Украине и основных источников финансирования инноваций. Охарактеризованы общую тенденцию финансирования инновационной деятельности в Украине за 2000-2011 годы. Выявлены основные проблемы финансирования инновационной деятельности в Украине.*

Отмечено меры повышения заинтересованности инвесторов в финансировании инновационных проектов. Указана дополнительные стимулы финансированию инновационной деятельности и определены отдельные направления улучшения финансового обеспечения инновационной деятельности.

***Ключевые слова:** инновации, инновационное развитие, источники финансирования, финансовое обеспечение инновационной деятельности.*

***Summary.** The article reviews present economic situation in Ukraine in the transition to an innovative way of development and the problems that occur during this activity. The overall financial support of innovative activity in Ukraine and major sources of funding innovation are analyzed. The general trend of financing of innovation in Ukraine for the years 2000-2011 is characterized.*

Main problems of financing innovation are detected. Among them it is emphasised on such problems as lack of financial resources for innovation and complexity of commercialization of results from scientific and technological activities.

Measures to improve investors' interest in funding innovative projects are indicated. Additional incentives of financing innovation are specified and some directions of improvement of financial support of innovation are identified.

The development of science and its funding plays particularly important role in the activation of innovative activity in our country. It is examined that without a developed market of innovation normal functioning of a modern market economy is impossible.

It is established that the policy of stimulation research and innovative activity can provide the dynamic development of the economy. It will be the foundation for improving living standards.

It was concluded that to enhance innovative activity of ukrainian companies the issue of promoting financial support in this field at the national level must be solved.

Using innovations significantly affects the acceleration of restructuring the economy and increases its investment attractiveness, competitiveness and financial stability. That is why in modern terms it is very important to create favorable conditions for the development of innovative processes.

***Keywords:** innovation, innovative development, funding, financial support of innovation.*

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток економіки України є найбільш бажаним засобом досягнення економічного зростання. Використання інновацій значно впливає на прискорення структурної перебудови економіки країни та підвищення її інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та фінансової стабільності. В сучасних умовах велике значення має створення сприятливих умов для розвитку інноваційних процесів. Очевидно, що для активізації інноваційної діяльності необхідно формувати і вдосконалювати систему її фінансування, а отже шукати і джерела її фінансового забезпечення.

Інноваційна діяльність неможлива без відповідного фінансового забезпечення. Беручи до уваги недосконалість механізмів залучення інвестицій та дефіцит власних фінансових ресурсів, питання фінансового забезпечення інновацій підприємствами є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням аналізу сутності, механізму, складових фінансового забезпечення інноваційної діяльності приділено багато уваги у працях Амоші О. І., Гальчинського А. Р., Гейця В. М., Зимовець В. В., Ільїної К. І., Кабанова А. І., Колодізева О. М., Крупки М. І., Кузнецової А. Я., Новікової Н. І., Федулової І. В. та інших. Однак, необхідно відмітити, що окремі питання фінансування інноваційної діяльності в Україні залишаються недостатньо розкритими та потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання, яке полягає в аналізі загального стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні, основних джерел фінансування інноваційної діяльності та визначення напрямів покращення фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкуреноспроможність підприємств визначається здатністю до нововведень, тобто істотно залежить від рівня інноваційної діяльності. У зовнішньому середовищі відбуваються постійні зміни умов, які вимагають забезпечення прискорення темпів науково-технічного прогресу, покращення умов виробництва та праці на підприємствах, створення умов якісного існування та розвитку промислових підприємств, що забезпечується їхньою активною інноваційною діяльністю, а також вимагають адаптації технологічних і виробничих процесів до конкурентних вимог ринку.

Фінансово-кредитне забезпечення інноваційного розвитку має три головні елементи: державне фінансування; кредитування; самофінансування.

Державне фінансування – це фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання на безповоротних засадах за кошти бюджету і позабюджетних фондів.

Кредитування – це фінансування інноваційної діяльності з використанням кредитних ресурсів банку та інших кредитних інституцій.

Самофінансування передбачає використання суб'єктами господарювання власних та акціонерних фінансових ресурсів в інноваційних цілях. Головними джерелами власних фінансових ресурсів є прибуток та амортизація.

Усі перелічені форми фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку мають місце одночасно. Однак в Україні найбільша частка припадає на самофінансування, а найменша – на державне фінансування. [5, с. 62]

При виборі джерел та форм фінансування інноваційної діяльності підприємств необхідно визначити основні завдання системи фінансування, а саме:

- створення необхідних організаційно-економічних передумов для швидкого та ефективного впровадження технічних новинок в усіх секторах національної економіки, забезпечення її структурно-технічної перебудови;
- збереження та подальше зростання науково-технічного потенціалу особливо у пріоритетних напрямках розвитку;
- створення матеріальних умов для збереження кадрового потенціалу науки і техніки, стримування відтоку робочої сили за кордон. [6, с. 72]

Відповідно до ст. 18 ЗУ “Про інноваційну діяльність” джерелами фінансової підтримки інноваційної діяльності є:

- а) кошти Державного бюджету України;
- б) кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету АРК;
- в) власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- г) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- д) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- е) інші джерела, не заборонені законодавством України. [1]

Важливу роль в активізації інноваційної діяльності відіграє розвиток науки та її фінансування. А, як відомо, рівень такого фінансування з метою впливу на розвиток економіки має становити понад 0,9 % ВВП. Тільки в цих умовах інновації починають відігравати не лише соціокультурну та пізнавальну роль, але й економічну.

Без розвинутого ринку інновацій неможливе нормальне функціонування сучасної ринкової економіки. Обсяги і процес фінансування інноваційної діяльності з різних джерел за період з 2000 по 2011 рр., згідно даних Держкомстату, можна розглянути у таблиці 1.

Таблиця 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності у 2000-2011 рр. (млн. грн.)

	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		Власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
		млн.грн.			
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2

Джерело: Дані Державного комітету статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>)

Наведені у таблиці дані свідчать про те, що фінансування інноваційних процесів здійснюється в основному за рахунок власних коштів підприємств чи установ, а всі інші джерела фінансування, особливо з державного бюджету, є найменш вагомими у цій структурі інших джерел фінансування. Проте, проаналізувавши загальні обсяги фінансування інноваційного розвитку за 2000-2011 роки видно, що вони

зросли у 8,2 рази, у тому числі власні витрати підприємств збільшилися у 5,4 рази, а кошти держбюджету у 19,4 рази.

Загальна тенденція фінансування інноваційної діяльності в Україні за 2000-2011 роки має наступний вигляд (Рис. 1)

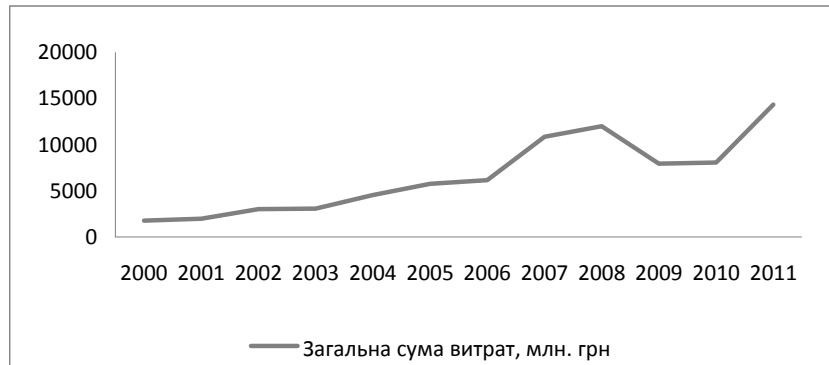

Рис.1. Фінансування інноваційної діяльності в Україні

Дефіцит фінансових ресурсів в сучасних умовах, у більшості випадків, реально можна покривати за рахунок власних джерел, пошуку резервів та підвищення ефективності використання наявних. Крім того, для забезпечення фінансування інноваційних змін необхідно залучати не лише бюджетну систему та банківський сектор, але й здійснити активні дії, спрямовані на розвиток небанківських фінансових установ (страхових компаній, пенсійних фондів, інвестиційних компаній), що здатні мобілізувати значний внутрішній інвестиційний потенціал. [4, с. 124]

Низький рівень інноваційної активності підприємств пояснюється тим, що джерелом власних коштів, які спрямовуються на інноваційну діяльність, є прибуток. Так як більшість підприємств є збитковими, то не мають можливості вкладати кошти в інноваційну діяльність, яка характеризується високим рівнем ризику. Тому серед інших джерел фінансування інноваційної діяльності варто залучати банки для фінансування перспективних науково-технічних досягнень.

Зважаючи на це, першочерговими заходами підвищення зацікавленості інвесторів у фінансуванні інноваційних проектів є: удосконалення законодавчої бази, зміцнення державної підтримки інноваційної сфери та різних сфер її фінансування; створення пріоритетних умов розвитку інновацій; посилення захисту прав інтелектуальної власності; забезпечення розвитку фінансового ринку; застосування економічних стимулів залучення інвестицій в інноваційну діяльність (таких, наприклад, як податкові пільги, пільгове кредитування, страхування інвестицій та ін.). [3, с. 266]

Традиційно однією з головних проблем інноваційного розвитку в Україні вважається недостатній обсяг фінансування інноваційної діяльності, що призводить до зниження інноваційної активності, невикористання у повному обсязі можливостей вирішення економічних, соціальних та інших завдань.

Проте, перевищення питомої ваги підприємств, що займалися інноваціями, над тими, що їх впроваджували, пов'язане з двома факторами: перший – не кожне розроблене нововведення економічно вигідно впроваджувати; другий – недостатність фінансових ресурсів для впровадження інновацій. [3, 266]

Основними завданнями розвитку економіки за рахунок інновацій є провадження освітньої і науково-технічної діяльності та цільове використання інвестиційних ресурсів на реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів.

Фінансування науково-технічної діяльності в усьому світі є прерогативою держави. Вона свідомо бере на себе зобов'язання щодо фінансування НДДКР, оскільки на цьому капіталомісткому й неприбутковому етапі інноваційного процесу для приватного сектору відсутні вагомі стимули інвестування власного капіталу. Це пояснюється довгою тривалістю й непередбачуваністю процесу наукового пошуку, а також складністю комерціалізації результатів науково-технічної діяльності. [9, с. 83]

Держава, яка поставила перед собою мету через інвестиційно-інноваційну політику сприяти динамічному розвитку економіки країни як основи для піднесення загального благополуччя населення, повинна забезпечити випереджувальний, порівняно з ростом валового внутрішнього продукту, ріст видатків на розвиток науково-технічного прогресу і заохочення інноваційної діяльності підприємств. [4, с. 126]

Тож головним стає завдання забезпечення дієвості механізму створення наукових знань і подальша їх трансформація у національне багатство.

Так, із метою спрямування власних ресурсів підприємств та фінансових ресурсів, які обертаються на фінансовому ринку, у напрямі ризикованої інноваційної діяльності потрібно створення системи відповідних стимулів. У світовій практиці фінансові інститути, які беруть участь у фінансуванні інноваційної діяльності, отримують додаткові стимули. Така система стимулювання, зокрема, передбачає:

- державні замовлення на проведення НДДКР;
- реалізацію спільних інноваційних проектів на паритетних засадах між підприємствами, державою і іншими учасниками;

- податкове стимулювання здійснення суб'єктами господарювання витрат на інноваційну діяльність (податковий кредит, пільгове оподаткування доходів від кредитування пріоритетних секторів економіки тощо);
- компенсацію процентних ставок за кредитами інноваційного спрямування;
- надання державних гарантій у разі надання кредиту на інноваційні цілі й випуск цінних паперів під реалізацію інноваційних проектів;
- страхування кредитів на інновації тощо. [9, с. 86]

Важливо є створити сприятливе для розвитку і поширення інновацій макроекономічне середовище шляхом активної державної підтримки, наявність дієвої державної науково-технічної стратегії, формування попиту на наукові досягнення з боку реального сектору економіки.

В Україні є значні незадіяні фінансові ресурси, які, можливо, і потрібно спрямувати на здійснення інноваційної діяльності, для чого необхідно проводити виважену, цілеспрямовану політику. Без надійної фінансової бази, стабільних джерел та дієвих фінансових стимулів інноваційні проекти і надалі залишатимуться на рівні намірів. Динамічний розвиток економіки може забезпечити політика стимулювання наукової та інноваційної діяльності, що буде фундаментальною основою для покращення рівня життя населення.

Як зазначає професор Федулова Л. І., вирішення основних питань щодо фінансування інновацій можливе в таких напрямках. Перш за все, Уряд як суб'єкт фінансування наукових досліджень повинен створювати умови для зростання конкуренції всередині науково-дослідної сфери з допомогою фінансових інструментів, зокрема пайового субсидування на конкурсній основі, для того щоб змістити акцент на кінцевих споживачів шляхом залучення їх до процесу та наділення більшими повноваженнями. Крім того, необхідно вжити заходів для того, щоб державне фінансування НДДКР краще відповідало потребам виробничого сектору й суспільства загалом.

Потрібно створити адекватні стимули та забезпечити підтримку діяльності з комерціалізації. З позицій Міністерства фінансів повинні бути чітко зафіксовані умови: при наданні податкових пільг, котрі стимулюють інновації, треба оцінювати їх ефективність. Адже багато пільг не діють не тому, що не затребувані бізнесом, а через неефективне адміністрування. [8, с. 25]

Варто зазначити, що через відсутність фінансової підтримки на ранніх стадіях освоєння ринку, в деяких регіонах розпочата діяльність із комерціалізації науки, технологій і інновацій часто гальмується.

Однак інноваційний розвиток не може бути пов'язаним лише з державним бюджетом, він повинен відбуватися переважно за рахунок недержавного (приватного) сектору економіки. У разі належної організації, воно забезпечить більшу віддачу від капіталів у державні дослідження, створить передумови для стійкого інноваційного розвитку, що є стратегічним фактором економічного зростання. [8, с. 27]

Для забезпечення пропорційного розвитку галузей та регіонів країни необхідно активізувати інноваційну діяльність шляхом:

- орієнтації виробництва на потреби внутрішнього ринку;
- впровадження наукоємних технологій замість матеріало- та енергоємних;
- виробництва вітчизняних товарів замість імпорту товарів аналогічної групи;
- підвищення конкурентоздатності виробленої продукції. [7, с. 221]

Висновки з даного дослідження. Отже, для того, щоб активізувати інноваційну діяльність українських підприємств, необхідно вирішити проблему сприяння фінансового забезпечення цієї сфери на державному рівні. Пріоритетним завданням держави в питаннях інноваційної політики має стати реструктуризація системи стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку зі скороченням їхньої кількості та збереженням тих, в яких Україна має суттєві наукові досягнення і перспективи. Політика стимулювання наукової та інноваційної діяльності забезпечить динамічний розвиток всієї економіки та буде фундаментальною основою для покращення рівня життя населення.

Таким чином, підвищити інноваційну активність в країні та забезпечити достатнє фінансування інноваційної діяльності є можливо шляхом використання великого спектру економічних та організаційно-правових регуляторів.

Джерела та література:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» №40-IV від 04.07.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>
2. Державний комітет статистики України Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Адаменко М. В. Аналіз сучасного стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні. // Інноваційна економіка. – 2012. – №7. – с. 262-267 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2012_7/262.pdf
4. Кобушко І. М., Гусейнова Е. І. Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні з використанням міжнародного досвіду // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – с.124-129 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mimi/2011_2/3_2.pdf
5. Федулова Л. І. Фінансування інновацій у посткризовий період: збалансованість фінансової й інвестиційної політик // Фінанси України. – 2011. – № 8. – с. 81-86
6. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Л. : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 608 с.

7. Кузнецова А. Я. Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності: Монографія / Інститут економічного прогнозування НАН України та ін. – Л. : Львів. банків. ін-т НБУ, 2005. – 367 с.
8. Скоробогатова Н.С. Інноваційно-інвестиційний розвиток регіонів України: проблеми та перспективи // Економічний вісник НТУУ "КПІ". – 2010. – №7. – с. 214-221 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/evkpi/2010/8.Innov-Invest/39_kpi_2010_7.pdf
9. Юркевич О. М. Інноваційне спрямування інвестиційного потенціалу фінансових інститутів // Фінанси України. – 2010. – № 10. – с. 81-86

Ковтонюк К.В.

УДК 339.9:334.726

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті розглянуто різні підходи до визначення складових та послідовності етапів економічної інтеграції. Висвітлено місце фінансової інтеграції в процесі економічної конвергенції економік країн-членів інтеграційного угруповання. Досліджено особливості реалізації процесу фінансової інтеграції у різних географічних регіонах, що обумовлює формування нових центрів та перегрупування сил на фінансовій карті світу.

Ключові слова: інтеграція, фінансовий простір, капіталізація фондового ринку, прямі іноземні інвестиції, портфельні інвестиції, резерви, інтеграційне угруповання.

Аннотация. В статье рассмотрены различные подходы к определению составляющих и последовательности этапов экономической интеграции. Определено место финансовой интеграции в процессе экономической конвергенции экономик стран-членов интеграционной группировки. Исследованы особенности реализации процесса финансовой интеграции в различных географических регионах, что обуславливает формирование новых центров и перегруппировки сил на финансовой карте мира.

Ключевые слова: интеграция, финансовое пространство, капитализация фондового рынка, прямые иностранные инвестиции, портфельные инвестиции, резервы, интеграционная группировка.

Summary. In the article approaches to determination the components and sequence of the stages of economic integration is considered. Among the requirements for successful development of economic integration are gradual and consistent promotions of the integration process from lower to higher stages (the preferential trade area → free trade area → customs union → common market → economic community or monetary union and economic union → complete economic integration or political federation). The place of financial integration in the economic convergence process with the group of member countries is defined. Systems analyses of a new international financial structure are conducted. That financial structure, which has induced such dramatic increases in uneven development regional subsystems: Eurasia, North America and Asia. The features of financial integration process in different geographic regions, that responsible formation of new centres and regrouping forces in the world financial map are analyzed. The most developed regional subsystem of the global financial is European financial areas. The formation and structure of European financial areas is analyzed by the centre-periphery model. The European Union as a core of European financial area is defined. The EU has a tendency to expand through the accession of new member states, which stages of economic development need to change. Practical recommendations are offered in relation to construction of the effective integration policies.

Keywords: integration, financial area, stock market capitalization, foreign direct investment, portfolio investment, reserves, integration group.

Постановка проблеми. Інтеграційна тенденція регіонального фінансового простору в результаті формування вертикально організованої системи регулювання (наднаціональні органи → національні органи → суб'єкти господарювання та фінансових відносин) забезпечує уніфікацію національних фінансових просторів окремого регіону. Таким чином, здійснюється становлення та розвиток регіональної підсистеми глобального фінансового простору з чітко визначеними територіальними межами та інституційною організацією, що створюють однакові умови функціонування всіх суб'єктів фінансових відносин відповідно до функціонального аспекту (посаднання в межах певної території фінансово взаємопов'язаних і взаємозалежних інституційних учасників, що динамічно саморегулюється) структури фінансового простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед наукового доробку зарубіжних учених, у працях яких досліджуються сутність і головні передумови процесу регіоналізації, розкриваються етапи економічної інтеграції та з'ясовується в них місце фінансової складової, визначаються особливості інтеграційних процесів у різних регіонах світу, слід виокремити роботи Б. Баласса, Дж. М. Ботона, Дж. Бюрдо, М. Гарсія-Ескрібано, Д. Гроса, М. Емерсона, А. Захарова, М. Зеленкевич, Ч. Кіндлберга, Н. Ливенцева, В. Пєфтієва, С. Соса, Дж. А. Френкеля, Г. Халлета, Дж. Хінга, Ш. Ц. Вейя, Ю. Шишкова, В. Шмелева та ін. Вагомий внесок у розробку проблематики фінансової інтеграції зробили і вітчизняні вчені: Л. Вірван, Е. Злобин, Я. Столярчук та ін.

Невирішені частини загальної проблеми. Закономірним наслідком фінансового глобалізму є дві діалектично посаднані тенденції: з одного боку, усунення бар'єрів у міждержавному переміщенні грошових, інвестиційних та кредитних ресурсів, а з другого – поступова уніфікація на мікро-, макро- та регіонально-інтеграційному рівнях умов і регуляторних механізмів їх циркулювання. Це обумовлює сучасні процеси регіоналізації глобального фінансового простору та формування у його структурі відносно «замкнених» регіональних підсистем, кожна з яких характеризується як загальними, так і специфічними ознаками.